

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

דברי קינה ונהי שנאמרו עם היוודע הבשורה המרה בהסתלקות מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ללה"ה (מכתבי תלמידים)

קשה לדבר, מה יש לומר על דבר כזה, הלא זהו אסון כבד לכלל ישראל, אסון כבד לכל העולם, ספר תורה נשרף, 'ספר תורה מהודר בכל מיני הידורים'. אינני ראוי לדבר עליו, בשביל לדבר על כזה דבר צריך להיות עם השגות מסוימות, אך זכיתי להכירו שנים רבות, גדלנו איתו 6 שנים יחד, חלקנו את אותה הדירה - המשפחה שלנו יחד עם הגר"ח זצ"ל והרבנית, (כשנפטר אבי זצ"ל הוא בא לנחם אותנו ושאל "את מי הייתי מחזיק על הידיים, אותך או את אחיך?...") הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר לי פעם: "הגדלות האמיתית שהיתה בדירתכם המשותפת - היא ששתי עקרות-בית חולקות מטבח אחד ומעולם לא רבו"... מעולם.

המדרש (על הפרשה) אומר, "אין לך כל דבר ודבר שאין בו מצוה למקום. פירות יש בהן מצות הרבה תרומות ומעשרות חלה ובכורים הלקט והשכחה והפאה. שערי בתים שערי מדינות יש בהן מצוה למקום שנאמר וכתבתם על מזוזות וגו'. בגדים יש בהן מצוה למקום שנאמר לא תלבש שעטנז. טלית יש בו מצוה למקום שנאמר גדילים תעשה לך. בהמה טהורה יש בה מצוה למקום שנאמר כל הבכור וגו'. בהמה טמאה יש בה מצוה למקום שנאמר ופטר חמור וכו'. עולה כולה כליל לאישים אמר הכתוב יהא עורה מתנה לכהנים. שלמים הנאכלין לבעלים אמר הכתוב יהא דמן ואימוריהן למזבח וכו'". וזה לא מובן, הרי העולה עצמה היא קודש, ומה צריך את 'העור לכהנים' בשביל שיהיה בזה מצוה למקום, הלא עולה היא חפצא דמצוה בעצמה. אך התשובה היא, זה שהוא קודש קדשים זה בגוף הקרבן, זה הוא עצמו, זה לא נקרא מצווה לשמיים, העיקר זה המצווה שיוצאת ממנו למעשה, מה הן המצוות שעושים עם זה בפועל - האכילה של הכהנים זו מצווה בפועל.

רבנו הגר"ח זצ"ל היה כל כולו תורה, לומר עליו 'מתמיד' זהו זלזול, הוא היה כל חייו רק תורה ותורה ותורה, אך לא ההתמדה היא הנקודה. העיקר היה ה'למעשה', כל ימיו עניין אותו מה צריך לעשות, מה השו"ע אומר עכשיו, מה הדין בציוור כזה, כל הזמן לחיות בדקדוק הלכה וקיום מצוות, כמובן שההתמדה זה דבר ראשון, אבל הנקודה היתה לעשות 'מה שצריך', אם צריך ללמוד לומדים, יש כאלו שמדברים כל היום תורה ותורה ותורה אך זה נועד כדי לחפות על כך שלא עושים את שאר המצוות, אך אצלו הכל היה מקשה אחת של קיום רצון ה"ת, אין תירוצים, וכך בכל דבר לעשות מה שההלכה אומרת כל הזמן, תורה ויר"ש במקום אחד, אין 'מה רוצים עכשיו' אלא 'מה צריך עכשיו', מה השו"ע אומר, וכשבן אדם חי ככה אז הוא מתרגל לזה ושום דבר אחר לא מעניין אותו חוץ מזה, לכן הוא לא ידע כלום חוץ מהתורה, זה היה כל מעייניו. (הוא סיפר לי פעם שבילדותו הסטייפלער לימד אותו שיר על כל שמות המסכתות כדי שידע אותן בע"פ, וכל פעם שהיה שר את כל השמות בלי לשכוח - היה אביו נותן לו 'צוקער' (סוכריה), ור' חיים שר בפני את הניגון, ובסוף השיר הוא אומר - 'טבול יום, ידיים, עוקצין, געב מיר א'צוקער'...)

פעם סיפרתי לו שגנבים פרצו לי לבית וחוללו נזק (לא גדול מדי), מיד כששמע הוא הגיב: "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", לפליאתי הוא ביאר שאי' בגמ' (פסחים ק"ח) שהקב"ה נפרע מאדם בממונו כדי להצילו מנזק בגופו, אדם רגיל התגובה המיידית שלו היא 'אוי ווי', אך אצלו הכל זה תורה, וגם התגובה הספונטנית היה דברי הגמ'.

הבן שלי נשוי לנכדתו, ופעם אחת אמרו לי שר' חיים עומד להגיע לדירתם לחנוכת הבית, הגעתי לשם מוקדם שלא ימתינו לי, וכשהרבנית ע"ה נכנסה היא אמרה לי: "ר' חיים מחכה לך בחוץ, הוא רוצה שתצא אליו דחוף". אני לא ידעתי מה ר' חיים רוצה ממני, יצאתי החוצה, ור' חיים שאל אותי 'היכן מובאת היכ"ת של נגע פחות מכגריס?' אני לא זכרתי, שאלתי אם בטוח שזה כתוב מפורש על נגע בתחילתו (ולא שהיה כגריס ונתמעט), והוא השיב שכן. אמרתי לו שאני לא זוכר, אך אתקשר להגר' דניאל וולפסון (שחיבר ספר על נגעים), אולי הוא ידע.

התקשרתי אליו, ואכן הוא אמר לי (מייד) שיש חזו"א באיזה מקום. מיד כשאמרתי לר' חיים 'חזו"א', הוא נזכר והיה מלא אושר ושמחה. ומיד הוא הסתובב לרבנית ואמר לה "בת שבע אפשר לחזור?" מבחינתו בזה הסתיים הביקור.

הייתי נוהג בכל שנה לעלות אליו למסור לו את הספר שהוצאתי, ופעם אחת כשהוא פגש את אבי זצ"ל הוא שאל אותו "מה קרה שהבן שלך השנה לא הוציא ספר?"... ר' חיים לא זכר אותי שלא עליתי לבקר, זה לא עניין אותו, אבל בגלל הספר שהשנה הוא לא קיבל, את זה הוא זכר, זה היה 'חסר לו'.

סיפרה לי גיסתי תחי' (בת הגר"ח) שכשהייתה בחורה הוא היה אומר לה להתפלל כל יום שלש תפילות בציבור. היא שאלה אותו למה, והוא אמר לה "משנ"ב", אז היא שאלה אותו 'הרי אף אחת לא מקפידה על כך', אז הוא אמר 'משנ"ב'. לא היה צד שני. כל החיים אצלו היו סביב השו"ע והמשנ"ב, כל הזמן עניין אותו רק מה צריך, לא מה רוצים ולא מה נהוג.

הסטייפלער זצ"ל נפטר בליל שבת, ובאמצע הסעודה הרופא שלח מישהו לומר להם שיבואו להיפרד, אז ר' חיים אמר 'תביאו את הקומפוט', אכל מעט, בירך, ורק אחר כך הלך. שאלו אותו "מה היה קורה אם שבת אחת לא היו אוכלים קומפוט?" אז הוא אמר: 'מה פירוש, עונג שבת!' הוא הספיק להגיע 2 דקות לפני הפטירה, וברגע שיצאה נשמתו של אביו הוא סובב את ראשו משום ההלכה ש'אסור להסתכל בפני המת'. זה האיש, כל חייו היו רק תורה והלכה. שום דבר אחר. והוא היה בנו יחידו.

ר' יונתן אייבשיץ כותב ביערות דבש שכשנפטר אדם גדול כל מעלותיו הם הפקר, מי שרוצה יכול לקחת. אפשר לנצל, יש כאן מעלות שלא היו בדורות האחרונים, כדאי לקחת. לא לפספס את ההזדמנות.

ידיעתו בתורה ע"י ידיעתו בתורה

(מתוך הספד שנאמר השבוע בביהכ"ס במודיעין עילית)

כשבאים להספיד יש בזה מטרה מסוימת, זה לא סתם סיפורים, המטרה היא ללמוד מזה לעצמנו. אז יש אנשים שזה מובן, זה קרוב אלינו ובמושגים שלנו - ואכן לומדים מהם. אך רבינו זצ"ל, במושכל ראשון זה נראה כל כך רחוק, מה זה קשור אלי. הלא אני לא אהיה במצב של לא פסיק פומיה מגירסא, וכי אני אהיה במצב שלו שכל התורה פרוסה לפני כעל כף היד, הכלה שלו סיפרה לאמי תחי' שכשהוא הגיע אליהם הוא לא ידע מי היא, וכי אני בדרגה כזו. אבל אם חז"ל קבעו שיש דין של הספד כנראה שכל אחד יכול להיות מושפע מההספד. הלא חז"ל אומרים שחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, וביארו שהכוונה שיהיה 'נגיעה', מה זה נגיעה, הכוונה היא שהכיוון של האדם וההסתכלות שלו יהיה באותו מהלך שלהם, אלא שהם הגיעו רחוק מאד, ואילו עלינו לעשות את זה בקטן. את זה אנחנו יכולים.

מהו הכיוון, הגמ' בכמה מקומות מחפשת ראיות לדברים שאפשר לראותם במציאות, לדגו' דברי הגמ' שמסתפקת איזו מלכות יותר חזקה, רומי או פרס, ומביאה פסוקים, הרי כל העולם יודע, והגמ' שמסתפקת אם בבל היא לצפונה דא"י, וכיו"ב עוד דוגמאות, מה צריך ראיות מפסוקים לדברים מציאותיים. אך הפשט הוא, כשכאדם מחפש ראייה למשהו, והוא יכול להביא ראייה מהחיים שלו, או להביא ראייה מדברים חיצוניים - הוא יביא ראייה מהחיים שלו. האמוראים היו חיים בתוך התורה, שם היו החיים שלהם ולכן המושכל ראשון שלהם היה התורה, שמה הם חיו, ולכן כל הראיות וההוכחות הגיעו משם. 'כל מי שמצוי בדברי תורה אני מצוי לו בכל מקום', אדם שנמצא בתוך התורה, שם המגורים שלו, הקב"ה נמצא איתו.

רבינו ידע את כל התורה, איך זה שייך, האם הוא היה בעל זיכרון - ממש לא, אבל ממש לא, היה לו זיכרון חלש... זכיתי להכירו כ-60 שנה, מאז הילדות שגרנו איתו יחד באותה דירה, הוא הכיר אותי מצוין מאז הילדות, אבל בכל פעם שהגעתי אליו הוא היה צריך לשאול שוב מי אני, הוא לא זכר. וגיסי שהוא חתן שלו אמר לי שגם הוא לפעמים צריך להזכיר לו מי הוא... אבל בדברי תורה הוא זכר הכל, אז זה לא זיכרון. אלא איך הוא זכר - כל אדם זוכר דברים מסויימים, דברים שהם חלק מהחיים שלו, אדם שינסה לכתוב כל מה שהוא יודע הוא יראה שזה רבבות דברים, על אף שהוא לא בעל זיכרון, משום שדברים שהם החיים שלך אתה חי אותם, זה אתה בעצמך, לא זיכרון. השאלה היא רק מה הם החיים, האם החיים זה הנייעס ששומעים, או אביי ורבא. מי ש'מצוי בדברי תורה' וחי שם, אז זה החיים שלו ואת זה הוא יזכור. אבי זצ"ל ידע את כל התורה אבל את הת"ז שלו הוא לא זכר מעולם, מה שלא קשור ל'חיים' האדם לא זוכר.

ואיך מגיעים לכך שהחיים יהיו התורה ולא העולם הזה - זה לא נוגע לזיכרון, זה קשור ל'מה חובתו של האדם בעולמו', המעלה היא שהאדם יודע למה הוא קיים, וזו היא המעלה היחידה, מעבר לזה בא ממילא.

גם הדקדוק הלכה שלו, זה לא 'פרומקייט', הלא אנחנו כשאוכלים אנו רוצים שזה יהיה טוב מכל הבחינות ומכל הטעמים, יש אדם שכל לכלוך על החולצה מפריע לו, ויש אדם שרוצה שהתורה תהיה אצלו בשלימות. מישהו שאל פעם את הגרי"ז למה הוא כל כך מדקדק בכל מצווה, אז הוא ענה לו שכפי שאתה מקפיד על הכובע שלך, לי יש את ההלכה, כל אחד והכובע שלו. כפי שאתה לא מעגל פינות בכובע כך אני לא מעגל בהלכה.

צריך לדעת מה חובתו של האדם בעולמו, לדעת מה אנו מחפשים בחיים, מה המטרה שלנו, את זה צריך לדעת, האם אנחנו מחפשים עולם הזה, או עולם הבא 'מה ה' אלוקיך שואל מעמך'. אחרי שנדע את זה הדרך סלולה להתעלות בכל העניינים.